

Розділ 2

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

УДК 94(477)+331.5"1991–2004"

С. В. АЛЕКСЄЄВ

м. Краматорськ

aleks.s.v@bk.ru

БЕЗРОБІТТЯ Й НЕФОРМАЛЬНА ЗАЙНЯТИСТЬ В УКРАЇНІ В ПЕРЕХІДНИЙ ДО РИНКУ ПЕРІОД (1991–2004 РР.): ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Проблема формування ринку праці в Україні була однією з найскладніших соціально-економічних проблем перехідного періоду до ринкової економіки. Але найбільш гострою соціальною проблемою стала поява безробіття й неформальної зайнятості. У статті розглянуті основні економічні, соціальні, правові та інші передумови та фактори, що обумовили історичні особливості формування негативних тенденцій на ринку праці України у 1991–2004 роках. Головна увага приділяється ринковим змінам у сфері соціально-трудових відносин. Розглянуті основні проблеми державної політики зайнятості та регулювання ринку праці, особливості зайнятості серед жінок та молоді, формування прихованого безробіття, неформальної та тіньової зайнятості. У висновках підкреслено, що формування ринку праці в Україні в перехідний період характеризувалося протирічними тенденціями, зниженням зайнятості у сфері суспільного виробництва, зростанням прихованого безробіття, відсутністю правових норм, що регулювали трудові відносини, еміграцією робочої сили.

Ключові слова: Україна перехідний період, ринкова економіка, ринок праці, соціально-трудові відносини, безробіття, неформальна зайнятість.

В умовах переходу економіки України на ринкові засади найбільш суттєві зміни відбувалися й відбуваються у сфері соціально-трудових відносин. Питання і проблеми, які тут виникали й виникають, надзвичайно гострі і складні, оскільки зачіпають інтереси майже всього населення країни.

Ринок праці є важливою складовою всієї ринкової системи. Тому проблема формування національного ринку праці є однією з найскладніших соціально-економічних проблем перехідного періоду.

Як відомо, особливість ринку праці полягає у тому, що він охоплює і сферу обігу робочої сили, і сферу виробництва, де наймані робітники працюють. Відносини, що тут виникають, зачіпають важливі соціально-економічні проблеми, а тому потребують особливої уваги. Однією із таких гострих соціальних проблем перехідного періоду в Україні стала поява безробіття й неформальної за-

йнятості. У зв'язку з цим виглядає достатньо актуальною проблема вивчення економічних, соціальних, правових та інших факторів, які у 1991–2004 рр. впливали на процес формування безробіття й неформальної зайнятості в Україні. При цьому принагідно зазначимо, що, можливо, через значну складність та протирічність цього процесу, проблема формування безробіття й неформальної зайнятості в Україні в перехідний період поки що не користується популярністю серед дослідників нової історії України і залишається малодослідженою. Проте процеси, що відбувалися в Україні протягом 1991–2004 рр., безумовно, знайшли певне висвітлення в публікаціях державних службовців, фахівців з державного управління і статистики, науковців, економістів, соціологів тощо.

Тут варто вказати, перш за все, на монографічні дослідження З. П. Бараник, П. П. Мазурка, Н. М. Шульги, в яких розглядаються

досвід і проблеми формування, розвитку та функціонування ринку праці в Україні в період становлення ринкової економіки [1; 6; 12]. Особливості зайнятості соціально вразливих категорій населення, формування незареєстрованої та тіньової зайнятості аналізують у своїх працях Т. Черниш, Е. Лібанова, А. Баланда, Ю. Харазішвілі, Н. Дмитренко та інші дослідники [5; 10; 11].

І все ж таки, остаточно нез'ясованим залишається вплив соціально-економічних та політичних процесів, що відбувалися в Україні з початку її незалежності на формування негативних тенденцій на ринку праці України. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне продовжити вивчення зазначеної проблеми з точки зору сучасного розуміння ситуації.

У пропонованій статті ми поставили за мету з історичної точки зору проаналізувати економічні, соціальні, правові та інші фактори, що впливали на процес появи безробіття й неформальної зайнятості в Україні. Це дасть нам можливість визначитись у питаннях про тенденції, особливості та наслідки трансформації зайнятості в Україні в перехідний до ринку період.

Починаючи безпосереднє висвітлення проблеми, зазначимо, що перехід до ринкової економіки обов'язково передбачав формування ринку праці як частини економічної системи, в межах якої відбувається залучення праці робітників як економічного ресурсу до сфери виробництва.

Початок становлення внутрішнього ринку праці в незалежній Україні пов'язують з ухваленням у 1991 р. Закону України «Про зайнятість населення». Згідно з цим законом, держава відмовлялася від монопольного права на працевлаштування і забезпечення абсолютної зайнятості населення і брала на себе зобов'язання здійснювати матеріальну та соціальну підтримку працівників, що втратили роботу й офіційно отримали статус безробітних. В Законі було викладено всі гарантії, які держава надавала всім працездатним особам працездатного віку. Тут же були визначені основні завдання Державної служби зайнятості та відповідних Міністерств у регулюванні ринку праці, стимулюванні зайнятості і подоланні безробіття [7].

У цей період в Україні були створені і базові елементи інфраструктури ринку праці. Але процес формування національного ринку праці відбувався досить повільно й суперечливо. І це було аж ніяк не випадково, оскільки сфера зайнятості була однією з найбільш zdeформованих сфер економіки України за часів її перебування у складі СРСР.

На початковому етапі процес становлення ринку праці в Україні відбувався досить повільно, внаслідок недостатнього формування законодавчої бази, труднощів трансформації адміністративно-планового управління в нові ринкові умови, недоліків приватизації, намагання певної частини суспільства гальмувати ринкові перетворення.

Умови створення й функціонування ринку праці загалом передбачали економічну, політичну й моральну свободи працівників і поділялися на економічні, соціальні, правові, соціально-психологічні та соціально-культурні.

Внаслідок цих та інших причин рівень безробіття в Україні зростав. Якщо у 1993 р. він становив 0,3%, то на кінець 2001 р. – вже 4,2%. Це був офіційний показник безробіття, який характеризував ситуацію лише на фіксованому ринку праці. Фактичний же рівень безробіття був ще вищим. За результатами щорічних обстежень вітчизняних домогосподарств, які проводилися з ініціативи МОП, у 1995 р. рівень безробіття в Україні становив 5,6% економічно активного населення, а у 2001 р. – 10,7% [8, 385, 392; 9, 356, 359; 3]. Упродовж зазначеного періоду в економіці України було нагромаджено і значний потенціал прихованого безробіття.

Однією з особливостей зайнятості в економіці України в перехідний до ринку період був розвиток неформального та нелегального ринку праці. Сюди можна віднести ту частину населення, яка неофіційно була зайнята торгівлею на речових ринках, осіб, що були залучені в нелегальний бізнес і кримінальні структури. Існувало також чимало видів діяльності – консультативні послуги, ремонт житла й автомобілів, будівництво приватних житлових та дачних будинків, послуги юристів, лікарів, репетиторів тощо, які проводилися без будь-якої реєстрації і мали досить значні

масштаби. Але все це разом забезпечувало зайнятість багатьох сотень тисяч людей.

У перехідний період ринок праці в Україні потребував кваліфікованого державного регулювання. Це регулювання здійснювалося мережею спеціальних державних установ задля підтримання прийняттого рівня зайнятості, підвищення мобільності робочої сили, створення нових робочих місць тощо. Одним з основних показників, що характеризували ступінь державного регулювання ринку праці, був відсоток ВВП, який витрачався на здійснення програм такого регулювання. Але в Україні впродовж 1992–2000 рр. обсяг цих видатків коливався лише від 0,3 до 0,6% ВВП. Фінансування заходів політики зайнятості здійснювалося з коштів Державного фонду сприяння зайнятості населення (ДФСЗН). Але статистичні дані свідчили, що упродовж 1992–2000 рр. видатки ДФСЗН коливалися лише в межах 0,12–0,34% ВВП [4, 5]. Звичайно такі показники були доволі низькими.

Недостатніми залишалися і обсяги такого виду активних програм державної політики зайнятості як підвищення кваліфікації та перенавчання кадрів. В Україні частка осіб, що брали участь у цих програмах за 1993–1995 рр. зросла у загальній кількості незайнятого населення з 3,6% до 10,5%, але вже упродовж 1996–1998 рр. знизилась до 5,2% [4, 6]. Отже, спостерігалось значне погіршення ситуації в усіх напрямках системи професійного навчання.

Державна політика зайнятості мала спрямовуватись і на створення нових робочих місць. Але саме політика створення робочих місць в Україні була однією з найменш ефективних. Якщо у 1993–1994 рр. на її проведення витрачали 19,9% і 15,8% коштів ДФСЗН, то з 1996 р. видатків на цей вид активної політики взагалі не робили [4, 6]. Така ситуація, звичайно, була зумовлена зменшенням надходжень до ДФСЗН в умовах фінансової кризи.

Законом України від 7 березня 2002 року було затверджено Державну програму зайнятості населення на 2001–2004 роки. Ця Програма стала механізмом реалізації державної стратегії сприяння зайнятості населення України на період до 2005 року, в якій були визначені пріоритети державної політики зайнятості.

Важливою проблемою в перехідний період залишалася порівняно складна ситуація із зайнятістю окремих соціально-демографічних груп населення. За середнього в Україні рівня зайнятості у 2003 р. 56,6%, рівень зайнятості жінок дорівнював 52,8%, а молоді тільки 45,4%. Молодіжний сегмент ринку праці характеризувався тим, що рівень безробіття молоді у 2002 р. (15,6%) більш як у 1,5 рази перевищував середній по країні. Це означало, що значна частина молоді була не в змозі адаптуватися до ринкових умов і виявилася неконкурентоспроможною на ринку праці України. Для цієї категорії молоді підвищувався ризик щодо успішного працевлаштування, знижувалася загальна ймовірність знайти будь-яку роботу. Звичайно труднощі працевлаштування спонукали молодь займатися нерегламентованою, а то й тіньовою діяльністю, що, як відомо, призводило до ще більших негативних наслідків [2, 16].

У досліджуваній період стан зайнятості молоді свідчив про несприятливий в цілому вплив на неї структурних зрушень, які відбувалися в економіці України. Чисельність зайнятої молоді за період 1997–2001 рр. скоротилась на 13%. Відповідно також знизився рівень зайнятості молоді з 58,9% – у 1997 р. до 48,3% – у 2001 р. [11, 8].

Становище жінок на ринку праці України також визначалося такими негативними чинниками, як прискорені масштаби їхнього вивільнення з виробництва, набагато вище навантаження на одну вакансію порівняно з чоловіками, обмежені можливості кар'єрного росту тощо.

Просліджуємо, як змінювалася ситуація із зайнятістю жінок впродовж 1995–2004 рр. Загальна чисельність економічно активних жінок (за період, що аналізується) зменшилась. Але з числа економічно активного населення, жінки становили майже половину, хоча у 2004 р їхня питома вага дещо знизилась [3]. Скорочення кількості економічно активних жінок в свою чергу призвело до зниження рівня їх зайнятості.

Зауважимо, що процеси, пов'язані з ринковими перетвореннями, призвели до структурних зрушень зайнятих жінок як у державному секторі економіки, так і на колективних

та приватних підприємствах. Цей процес супроводжувався такими змінами: у 2001 р. на державних підприємствах працювали 54,2% усіх жінок, зайнятих економічною діяльністю; на колективних підприємствах – 29,0%; на приватних сімейних підприємствах – 16,6%. Отже, більшість жінок були зайняті на підприємствах державного сектору економіки [11, 13].

Серед безробітних осіб у 2001 р. частка безробітних жінок становила 48,1%, що було більше, ніж у 1999 р. [11, 13]. Але, за статистичними даними чисельність безробітних жінок мала тенденцію до зменшення, що свідчило про певне поліпшення використання їх робочої сили (див. табл.) [3].

Таким чином, відсутність всебічно розробленої політики зайнятості найуразливіших груп населення не сприяли створенню робочих місць, які б стали для жінок і молоді об'єктом прикладання знань і здібностей, а тому й ефективного використання їх трудового потенціалу.

У зв'язку із змінами в галузевій структурі зайнятості в досліджуваній період загострилися і регіональні проблеми зайнятості. Регіональна диференціація гостроти безробіття вже з 1991 р. була досить значною. В Україні найбільш загострилися проблеми безробіття в регіонах двох типів: по-перше, це були західні області з високим природним приростом населення. Як наслідок, тут спостерігалася найвища частка трудової (в т. ч. зовнішньої) міграції населення. По-друге, складними залишалися проблеми зайнятості в депресивних регіонах і, так званих, монофункціональ-

них містах. Так, у 2003 р. у Волинській, Сумській, Хмельницькій, Тернопільській, Миколаївській і Житомирській областях загальний рівень безробіття перевищував його середнє значення в Україні в 1,4–1,6 разів. Як наслідок, у цих регіонах зростала частка бідного населення.

У перехідний період в Україні налічувалося близько 150 міст із так званою монофункціональною структурою. У багатьох із них у зв'язку з економічною кризою структуротвірні підприємства були ліквідовані або функціонували на неповну потужність. Завдяки цьому рівень безробіття в багатьох мономістах значно перевищував середній в Україні. Зниження обсягів виробництва, ліквідація робочих місць у таких містах призводили до скорочення приросту населення, а іноді і до абсолютного скорочення кількості населення [2, 16–17].

Проблемними для України були також і питання сільського безробіття. На початку економічних перетворень сільська місцевість вважалася дуже трудодефіцитною, здатною забезпечити роботою значну кількість безробітних міських жителів. Але ці прогнози не виправдалися. Падіння рівня споживання і експорту сільськогосподарської продукції вкрай загострили проблеми її збуту, і в результаті за рівнем доходів і можливістю продуктивної зайнятості сільські жителі опинилися в більш складнішому становищі, ніж мешканці міст. Починаючи з 1994 р. рівень безробіття серед сільського населення перевищував аналогічний показник для мешканців міст України.

Динаміка рівня безробіття жінок на ринку праці України у 1995–2004 рр. (тис. осіб)

Роки	Жінки		
	Чисельність економічно активних	Чисельність безробітних	Рівень безробіття, %
1995	12763,9	631,3	4,9
1997	13237,2	1113,2	8,4
1999	11171,9	1267,8	11,3
2001	10986,8	1192,0	10,8
2003	10915,9	952,3	8,7
2004	10912,0	905,1	8,3

Важливим індикатором ситуації на ринку праці було навантаження на одне вільне робоче місце. Станом на 1 січня 2004 р. на кожне вільне робоче місце в середньому в Україні припадало 7 осіб, що шукали роботу, тобто пропозиція робочої сили в 7 разів перевищувала попит на неї. Особливо високою залишалася напруга на ринку праці в західних регіонах країни, зокрема в Тернопільській, Рівненській, Івано-Франківській, Чернівецькій та Волинській областях, де навантаження на одне вільне робоче місце коливалося в межах від 16 до 25 осіб, тобто перевищувало середній рівень в Україні у 2–4 рази [2, 15].

З точки зору забезпечення соціальної стабільності у суспільстві особливе занепокоєння викликала значна середня тривалість незайнятості, яка в середньому в Україні у 2003 р. дорівнювала 22 місяці. Близько 60% безробітних громадян України перебували в цьому стані понад рік. Довготривале безробіття породжувало бідність і подальше розшарування населення за рівнем доходів, його маргіналізацію та багато інших негативних наслідків.

Ще однією негативною рисою ринку праці України, була вимушена неповна зайнятість, або приховане безробіття. Незважаючи на позитивну тенденцію скорочення прихованого безробіття протягом останніх років даного періоду, його масштаби залишалися ще досить значними. У 2003 р. 3,2% працівників (понад 377 тис. осіб) перебували у вимушених відпустках без збереження або з частковим збереженням заробітної плати; 11,3% (1326,4 тис. осіб) працювали в режимі неповного робочого дня [2, 15]. Приховане безробіття створювало умови для подальшого зростання рівня безробіття, сприяло тінізації економіки та формувало сприятливе середовище для криміналізації суспільства.

Важливою проблемою, що ускладнювала ситуацію на ринку праці України, було поширення неформальної та тіньової зайнятості. На думку Е. Лібанової, неформальна зайнятість була одним із вирішальних компенсаторів соціальних наслідків економічної лібералізації в Україні. Саме вона була чи не найважливішим засобом економічного виживання для тих, хто опинився у найскрутнішому становищі. Водно-

час неформальний сектор став важливою формою адаптації до нових відносин для більшості населення. За даними обстеження населення з питань економічної активності, проведених Держкомстатом України у вересні 1999 р., на незареєстрованих мікропідприємствах працювало 2649,9 тис. осіб (12,9% населення у віці 15–70 років), причому для більшості з них це була основна робота і тільки для 909,4 тис. – додаткова. Це означало, що добробут принаймні 7 млн осіб (разом з сім'ями), зайнятих у неформальному секторі безпосередньо залежав від його подальшого розвитку [5, 5–6].

Характерною рисою українського ринку праці, що формувався, була й тіньова зайнятість. За даними вибіркового обстеження нерегламентованою зайнятістю в цей період займалося близько 80% працюючих (на основі вторинної зайнятості), 64% студентів і 60% опитаних безробітних з числа молоді [4, 6].

За даними Інституту економічних досліджень та політичних консультацій в країнах з перехідною економікою тіньова робоча сила в середньому становила 49% офіційної чисельності робочої сили, і вона була вдвічі ефективніша, ніж офіційна. Що торкається масштабів тіньового сектора економіки України то, за оцінками експертів, на нього приходилося 45–60% офіційного ВВП [10, 20].

За численними публікаціями фахівців, до тіньової зайнятості відносилися, зокрема, «челноки», які були зайняті внутрішньою роздрібною торгівлею; співробітники незареєстрованих охоронних структур; особи, які займалися нелегальним бізнесом; кримінальні структури. До того ж, існувало чимало видів економічної діяльності (наприклад, ремонт житла і автомобілів, будівництво дач, консультаційні послуги, репетиторство тощо) без будь-якої реєстрації і сплати податків і в дуже великих масштабах.

Участь у тіньовій зайнятості сприяла наближенню ціни робочої сили до її справжньої вартості. За підрахунками, в Україні питома вага фонду оплати праці у ВВП і, відповідно, розмір заробітної плати у тіньовій сфері перевищували офіційні показники більш ніж у 2 рази [10, 17].

Поширення зайнятості в тіньовій економіці було обумовлено реалізацією як позитивних, так і негативних здібностей працівників,

а також було наслідком дій протиріч, накопичених в процесі реформування української економіки.

За даними Світового банку, тіньова економіка у 2004 р. становила майже половину загального обсягу виробництва в Україні. Але більш-менш точні оцінки тіньової економіки можуть бути лише неофіційними, тому що будь-яка держава не хоче визнавати реальних масштабів економіки, що вона не контролює.

Таким чином, підводячи підсумки, ми схильні стверджувати, що:

1. В процесі радикальних соціально-економічних перетворень у 90-х рр. ХХ ст. характер зайнятості населення України зазнав суттєвих як позитивних, так і негативних змін під дією найрізноманітніших чинників.

2. Формування ринку праці в Україні в перехідний період характеризувалося низькою пристосованістю робочої сили до нових умов господарювання, зростаючими соціальними ризиками, низьким рівнем, нестабільністю і коливанням доходів тощо, що і спричинило збіднення переважної частини населення країни.

3. Загалом ринку праці України були притаманні такі ознаки, як зниження зайнятості у сфері суспільного виробництва; низька ціна робочої сили; великі масштаби зростання прихованого безробіття; низька професійна й особливо територіальна мобільність трудових ресурсів; відсутність або недостатня справцьованість правових норм, що регулювали трудові відносини; еміграція висококваліфікованої робочої сили.

4. У результаті дії перерахованих та інших чинників відбулася істотна трансформація зайнятості населення. Наприкінці 90-х рр. ХХ ст. та на початку ХХІ ст. зайнятість в Україні загалом характеризувалася такими основними ознаками як негарантована, неповна, економічно вимушена, неефективна та немобільна. Головними здобутками перехідного

періоду у сфері зайнятості стали її демократизація та поширення її ринкових форм. Основними недоліками – соціальне розшарування, різке падіння рівня життя значної частини населення, високий рівень безробіття, розвиток неформальної та тіньової зайнятості.

На етапі політичної та економічної інтеграції України до ЄС забезпечення повної зайнятості, постійне підвищення її ефективності може і має стати тим провідним чинником, який призведе до поступового переходу України від перехідної до соціально орієнтованої ринкової економіки.

Список використаних джерел

1. Бараник З. П. Функціонування ринку праці: статистична оцінка: монографія / З. П. Бараник. — К.: КНЕУ, 2007. — 386 с.
2. Гуць М. Оцінка стану ринку праці в умовах реформування економіки України / М. Гуць // Україна: аспекти праці. — 2005. — № 2. — С. 13–17.
3. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Діденко Я. Формування ефективної державної політики зайнятості в Україні / Я. Діденко // Україна: аспекти праці. — 2002. — № 2. — С. 3–7.
5. Лібанова Е. Незареєстрована зайнятість в Україні: формування й можливості державного регулювання / Е. Лібанова, А. Баланда // Україна: аспекти праці. — 2000. — № 4. — С. 3–8.
6. Мазурок П. П. Соціально-інституціональні основи формування ринку праці в Україні: монографія / П. П. Мазурок. — К.: ННЦ «ІАЕ», 2005. — 424 с.
7. Про зайнятість населення: закон України від 1 березня 1991 р. № 803-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1991. — № 14. — Ст. 170.
8. Статистичний щорічник України за 2004 рік / [за ред. О. Г. Осауленка; відп. за вип. В. А. Головка]. — К.: Консультант, 2005. — 588 с.
9. Статистичний щорічник України за 2006 рік / [за ред. О. Г. Осауленка; відп. за вип. П. П. Забродський]. — К.: Консультант, 2007. — 552 с.
10. Харазішвили Ю. Методический подход к оценке теневой занятости в Украине / Ю. Харазішвили, Н. Дмитренко // Экономика Украины. — 2010. — № 12. — С. 16–27.
11. Черниш Т. Особливості зайнятості окремих слабозахищених категорій населення на ринку праці України / Т. Черниш // Україна: аспекти праці. — 2003. — № 5. — С. 8–14.
12. Шульга Н. М. Тенденції розвитку ринку праці та регулювання якості робочої сили / Н. М. Шульга. — Харків: ХНЕУ, 2007. — 147 с.

S. ALEKSIEIEV

Kramatorsk

UNEMPLOYMENT AND INFORMAL EMPLOYMENT IN UKRAINE DURING THE TRANSITION PERIOD TO MARKET ECONOMY (1991–2004): HISTORICAL ASPECT

Problem of forming of labour-market in Ukraine was one of the most difficult socio-economic problems during the transition period to market economy. But appearance of unemployment and informal employment became the sharpest social problem. The article examines basic economic, social, legal and other pro-

conditions and factors that provided the historical features of forming of negative tendencies at the market of labour of Ukraine in 1991–2004. The author focuses to the market changes in the field of socially-labour relations. The main problems of government policy of employment, of government control of labour-market, features of employment of women and young people, forming of the hidden unemployment, informal and shadow employment are considered. The conclusions underline that forming of labour-market in Ukraine during the transition period to market economy was characterized by contradictory tendencies, by the decline of employment in the field of public production, by the height of obvious and hidden unemployment, absence of legal norms that regulated labour relations, labour emigration.

Key words: Ukraine, transitional period, market economy, labour-market, socially-labour relations, unemployment, informal employment.

С. В. АЛЕКСЕЕВ
г. Краматорск

БЕЗРАБОТИЦА И НЕФОРМАЛЬНАЯ ЗАНЯТОСТЬ В УКРАИНЕ В ПЕРЕХОДНЫЙ К РЫНКУ ПЕРИОД (1991–2004 гг.): ИСТОРИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Проблема формирования рынка труда в Украине была одной из сложнейших социально-экономических проблем переходного периода к рыночной экономике. Но наиболее острой социальной проблемой стало появление безработицы и неформальной занятости. В статье рассмотрены основные экономические, социальные, правовые и другие предпосылки и факторы, которые обусловили исторические особенности формирования негативных тенденций на рынке труда Украины в 1991–2004 годах. Главное внимание уделяется рыночным изменениям в сфере социально-трудовых отношений. Рассмотрены основные проблемы государственной политики занятости и регулирования рынка труда, особенности занятости женщин и молодёжи, формирование скрытой безработицы, неформальной и теневой занятости. В выводах подчёркнуто, что формирование рынка труда в Украине в переходный период характеризовалось противоречивыми тенденциями, снижением занятости в сфере общественного производства, ростом явной и скрытой безработицы, отсутствием правовых норм, которые регулировали трудовые отношения, эмиграцией рабочей силы.

Ключевые слова: Украина, переходный период, рыночная экономика, рынок труда, социально-трудовые отношения, безработица, неформальная занятость.

Стаття надійшла до редколегії 20.10.2015

УДК 711.4:911.372.7(477.87)"18"

В. В. ГОРНЕЦКІ

м. Виноградів
valen.hornetski@gmail.com

РОЗБУДОВА МІСЬКОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЗАКАРПАТТЯ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст.

У цій статті автор досліджує розвиток міської інфраструктури Закарпаття в кінці ХІХ – початку ХХ ст. Цей період відзначався швидкими темпами соціально-економічного розвитку та початком науково-технічного прогресу. Мета дослідження полягає у визначенні головних містоутворюючих чинників та тенденцій розвитку інфраструктури міст Закарпаття в кін. ХІХ – поч. ХХ ст. Ціль даного дослідження у визначенні ключових напрямків формування міст Закарпаття в цей період.

Ключові слова: інфраструктура, містобудування, транспорт, міські комунікації.

Розвиток сільського господарства та промисловості в другій половині ХІХ – початку ХХ ст. сприяв значним економічним та соціальним змінам, які позначились і на зовнішньому вигляді найбільших міст Закарпаття

цього періоду. Потреба в збільшенні житлового фонду та покращення його якості спонукала до поліпшення міської інфраструктури. Такі тенденції містобудування розглядали у своїх працях Й. Кобаль «Ужгород відомий та